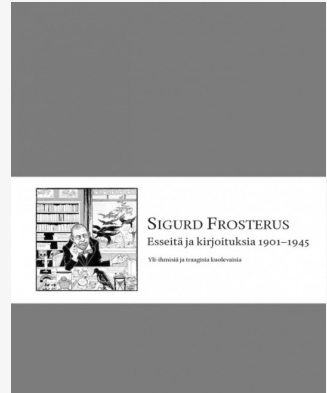

Kurkistuksia estetiikan hurmioon

DOI: 10.51809/TE.147096

CC BY-NC-ND 4.0

Frosterus, Sigurd. *Yli-ihmisiä ja traagisia kuolevaisia: Esseitä ja kirjoituksia 1901–1945* (toim. Kimmo Sarje, suom. Jaakko Anhava). Kustannus Oy Taide, Helsinki 2024. 286 s.

Kimmo Sarjen toimittamat Sigurd Frosteruksen esseekokoelmat ovat edenneet neljänteen osaansa. Aiemmin ovat ilmestyneet *Väri ja valo: Kirjoituksia kuvataiteesta 1903–1950* (2000), *Modernin Janus-kasvot: 1902–1935* (2006), ja *Arkkitehtuuri: Kirjoituksia 1901–1953* (2010), kaikki Taide-kustantamon julkaisemana.

Frosterus oli paitsi merkittävä arkkitehti, joka on suunnitellut mm. Stockmannin rakennuksen ja Tamminiemen huvilan (jälkimmäisen yhdessä Gustaf Strengellin kanssa), myös laaja-alaisesti sivustynyt kirjallisuuden ja taiteen tuntija. Nyt ilmestyneet esheet esittelevät Frosteruksen ihailemia kuvataiteilijoita, kirjailijoita, arkkitehtejä ja säveltäjiä. Esheet ja kritiikit luovat samalla hyvän kuvan hänen estetiikastaan. Kokoelma tarjoaa kiinnostavan näkökulman viime vuosisadan alun kulttuuri-ilmapiiriin – ja lisäksi myös peilin, josta voi tarkastella oman aikamme estetiikkaa ja sen juuria. Esheet herättävät myös kysymyksen siitä, mihin on kadonnut se tunteiden ja innostuksen palo, joka siivittää Frosteruksen ja hänen aikaistaensa älyllisiä analyyseja.

Elämä väreinä ja muotoina

Otto Wagnerin arkkitehtuurille omistettussa esseessä käy välittömästi ilmi Frosteruksen dogmatiikasta vapaa modernismi. Wagnerin

ansioiksi hän laskee modernin elämän tarpeiden ja materiaalien huomioimisen. Frosterus ei kuitenkaan paheksu viittauksia menneisyyteen ja perinteeseen. Kriittiset huomiot Wagnerin arkkitehtuurin puutteista viittaavat tasapainon löytämiseen rationaalisuuden ja tunteiden välillä.

Kun Frosterus analysoi kuvataiteilijoita kuten Giovanni Segontinia, Whistleriä tai Gallen-Kallelaa, ilmenee sama ennakkoluulottomuus. Frosterus ei ole kiinnittynyt yhteen estetiikkaan, vaan hänellä on silmää taiteilijan yksilöllisyydelle. Samalla taiteilijat onnistutaan kuitenkin sijoittamaan taidehistorian laajempaan kontekstiin, jonka Frosterus tuntee perusteellisesti. Analyysiensä ohessa Frosterus tekee myös metodologisia huomioita taiteen tutkimuksesta. Esseessään Segantinista hän toteaa, että on yhtäältä mahdollista tunkeutua taiteilijan tuotantoon tämän elämästä ja persoonallisuudesta lähtien tai toisaalta yrittää suoraan hahmottaa teoksista niiden taakse kätkeytyvää persoonallisuutta (s. 53). Frosteruksen lähestymistapa Segantini-esseessä on hyvä esimerkki taiteilijälähtöisestä analyysistä. Lähestymistapa toimii Frosteruksen mukaan silloin, kun taiteilija on Segontinin tavoin ”dionyysisessä autuudessaan” onnistunut muuntamaan sisäisen sieluelämänsä väreiksi ja muodoiksi. Gallen-Kallelaa käsittelevässä esseessään Frosterus käyttää taidokkaasti myös geneettistä menetelmää tarkastellessaan Gallen-Kallelan luonnoksia osoittaakseen, miten lopullisen teoksen nerokkuus on vähitellen muodostunut haparoivista yrityksistä.

Nykyhetkessä elävä kauneus

Kirjailijoille omistetut essee käsittelevät Frank Norrisia, H. G. Wellsiä ja Johannes V. Jensenia. Wells-essie on teoksen laajin, mikä osoittaa kirjailijan tärkeyden Frosterukselle. Sijoittaessaan tieteen ja kirjallisuuden rajapinnat Wellsin tuotannossa aikaansa ja kirjallisuuden historiaan Frosterus tulee samalla paljastaneeksi näkemyksensä naturalismista, realismista sekä näiden romanttisista ja dekadenteista vastareaktioista. Essie asettaa vastakkain Wellsin ”nykyhetkessä elävän kauneuden” ja Ruskinin ja Morrisin ”juoksuhiekalle perustuvan uskon haudastaan nousseeseen keskiaikaan”. Vaikka Frosterus osaa eritellä Wellsin tuotannon heikot lenkit ja vahvuudet, hän selvästi ihaillee tämän ”urheilun ja ponnistusten karaisemaa, verisillä paahtopaisteilla ja viskillä sekä maustetulla pikkelsillä ja ginillä ravittua tertvettä voimakasta luonnetta” (s. 96). Frosterus liittää Wellsin osaksi E. T. A. Hoffmanin, Edgar Allan Poen ja Thomas de Quinceyn edustamaa fantasiakirjallisuuden perinnettä tehden eron esitieteellisen ja modernin fantasian välille (Frosteruksen aikana modernia tieteiskirjallisuuden käsitettä ei ollut vielä kehitetty).

Nietzschen hienovarainen läsnäolo näkyy teoksessa paitsi Nietzschen ja Erwin Rohden käymää kirjeenvaihtoa käsittelevässä tekstissä, myös monessa muussakin esseessä esiin tulevassa modernin tavoitteellisen ja voimakastahtoisien ihmisen ihailussa. Frosterus ilmaisee ihailunsa usein maskuliinisuuteen liittyvällä sanastolla ja retoriikalla. Kirjan otsikon toinen, hauraampi ja herkempi tunne-elämän ulottuvuus saa kuitenkin ilmaisunsa muun muassa Edward Munchin taiteen ymmärtävässä ja kriittisessä esittelyssä.

Säveltäjistä Frosterus käsittelee Sibeliusista kolmessa tekstissä, joista laajimmassa hän analysoi Sibeliuksen musiikin kehitystä jakaen sen kolmeen vaiheeseen tai pikemminkin elementtiin: kansalliseen heräämiseen, poliittisesti värityneeseen isämaanrakkauteen sekä lopulta maailmankansalaisen avarakatseisuuteen, jota edustaa abstrakti kirjallisista aiheista irronnut musiikki.

Frosteruksen analyysit kahdesta ensimmäisestä vaiheesta tukeutuvat värikkäästi

kuvattuihin ulkomusiikillisiin elementteihin ja assosiaatioihin. Puhtaan musiikin kohdalla maalaileva kuvailu jää sen sijaan vähemmälle, kun Sibelius kohoaa Frosteruksen kielikuvan mukaan ”raketin” tavoin ”abstraktioiden ilmakerroksiin”. Tässä vaiheessa Frosteruksen huomio kiinnittyy orkestrointiin ja melodisten aiheiden käsittelyyn, joista hän esittää muutamia huomioita. Lukuun ottamatta viittausta Es-duuri sinfonian modulatioihin Frosterus pidättäytyy varsinaisista musiikkiteoreettisista analyyseistä.

Frosteruksen *Moderna vapen* -teoksen (1915) lukeneille ei tule yllätyksenä, etteivät kirjoittajan esteettiset ihastukset rajoitu vain taiteeseen. Tennis saa osansa esseessä ”Lawn Tennis”, jossa pelin liikkeiden eleganssia arvioidaan myös esteettisesti ja pohditaan, miten tenniksestä voi tulla klassista taidetta.

Taiteen autonomia ja konteksti

Esseiden kohteiksi on selvästi valikoitunut Frosteruksen ihailemia taiteilijoita. Tämä ei kuitenkaan estä häntä kohdistamasta heihin ankaraakin kritiikkiä silloin kun taiteilijat ovat hänen mielestään epäonnistuneet. Tämä tulee selvästi esiin esimerkiksi Gallen-Kallelaa koskevassa esseessä, jossa analysoidaan kattavasti niin taiteilijan onnistumiset kuin epäonnistumisetkin. Painopiste on kuitenkin innostuksessa ja taiteilijoiden onnistumisen ja niiden syiden analyysissa. Kriittinen analyysi yhdistyy lennokkaan romanttisiin visioihin, kuten Frosteruksen kuvauksessa Segantinin panteistisesta maailmanäkemyksestä, jonka hän asettaa ”Spinozan ja Goethen loogisten voimannäytteiden” yläpuolelle. Frosteruksen positiivinen kritiikki on intoutuneen lennokasta ja negatiivinen purevaa mutta aina yhtä eloisesti muotoiltua. Euroopan naturalisteista hän toteaa, että heidän esikuvinaan olivat ”kanitarhaerotiikka ja marsuhenkisyyt” (p. 133).

Jaakko Anhavan käänös tavoittaa Frosteruksen kielen ja ilmaisun rikkauudet hävittämättä tekstin arkaaisia piirteitä. Näin lukija pääsee nauttimaan Frosteruksen kirjoituksen lennokkuudesta täysin siemauksin.

Tällaisten historiallisten kokoelmien yksi keskeinen tehtävä on mahdollistaa taidekritiikin ja estetiikan kehityksen hahmottaminen virtana, jossa sekoittuvat usein ristiriitaisina pitämämme elementit ja sivuhaarat. Näin ne saattavat liian usein peräkkäisten tyylien ja esteettisten oppien staattisena sarjana hahmottamamme taidehistorian liikkeeseen. Frosterus tuo voimakkaasti esiin taiteen yhteydet muihin arvoihin, kuitenkin kieltämättä taiteen suhteellista autonomiaa. *L'art pour l'art* -periaatteen Frosterus toteaa lateudeksi, johon sisältyy totuuden jyvä. Vuonna 1935 kirjoitetussa esseessään ”Kalevalan jälleensyntymät” hän kuitenkin moittii edeltävän viidenkymmenen vuoden taiteentutkimusta huomion suuntaamisesta yksinomaan esteettisiin arvoihin. Tämä on Frosteruksen mukaan seurausta etenkin maalaustaiteen eristymisestä muista

luomisen muodoista (s. 192). Tällainen asenne, joka sijoittaa taiteen tekijän oman aikakauden historialliseen ja laajempaan kontekstiin, tekee mahdolliseksi taideteosten monipuolisen analyysin. Huomio on tällöin paitsi teosten arvioinnissa niiden autonomisten ja abstraktien ulottuvuuksien mukaisesti, myös niiden suhteuttamisessa historialliseen ajanjaksoon tai jopa tekijän persoonallisuuteen.

Teosta kontekstualisoivat Kimmo Sarjen asiantunteva johdanto sekä kääntäjän huomautukset. Sarjen valikoimine kuvituksineen kirja on myös kaunis. Kirjassa on kunnollinen lankasidos, joka tosin on kirjan pehmeäkantisuuden myötä pyöristämätön ja näin ollen hieman jäykkä ja huonosti avautuva. Sidos vaatii lukijalta hellät eleet ja kurkistelua. ■